

A ZSIDÓKHOZ ÍRT LEVÉL

- Kiss György -

Mikor íródott, ki írhatta, milyen történelmi helyzetben?

A Zsidókhöz írt levél zavarba ejtheti az olvasót...

A szerzőnek ugyanis összehasonlíthatatlan fordulatai vannak Krisztus transzcendentális voltának kifejezésére, egyidejűleg azonban valóságúően mutatja meg azt a kivételes szeretetet, ami Jézust "testvéreivel" egyesíti. Az Ószövetség mélységes ismerete minden sorából kitűnik és az Egyház iránti szeretete hatja át buzdításait.

A szerző sok teret szentel a régi rítusok felidézésének, az állatáldozatoknak, másrészt viszont nagy leleményességgel mutatja be a szövegeket és eseményeket és rávezeti az olvasót a földi valóságok és az égi ősminták közötti, a történelmi tények és az isteni örökkévalóság közötti kapcsolatra.

Ennek a műnek az eredete is összetett kérdéseket vetett fel, egészen az első századoktól kezdve viták keletkeztek és kétségek merültek fel, amik azután a reformáció korában új erőre kaptak: kitől származhatott ez a levél? Lehet-e vagy sem Pál nevéhez kapcsolni? Miért hasonlít oly kevéssé a nagy páli levelekhez? Kinek címezték és milyen alkalomból? Valóban levél-e?

A szerzőség kérdése vitatott

Az első négy század folyamán a Zsidókhöz írt levél helyzete sok bizonytalanságot szenvedett. Itt minden esetre lényeges különbséget kell megállapítani a Keleti és Nyugati egyházak között.

A Keleti egyházak a Zsidókhöz írt levelet mindig páli levélnek tekintették. Ez a szilárd hagyomány azonban nem akadályozta meg a régieket a különbségek megállapításában, amik a Zsidó levelet elválasztja a többi páli levéltől. Alexandriai Kelemen, hogy ezeket a különlegességeket magyarázza, úgy tünteti fel a levelet, mint egy Pál által összeállított héber szöveg görög adaptációját. Ő Lukács stílusát véli felfedezni a levélben.

Origenész kicsit később még világosabban állapítja meg a megkülönböztetéseket: a gondolatok, mondja, méltók az apostolhoz, de az összeállítás nyilvánvalóan nem tőle származik, a Zsidó levél, Pál egyik tanítványának műve, aki hűen, de a maga módján fejezi ki mesterének tanítását. Melyik tanítvány? Origenes bevallja, hogy nem tudja. Más keleti kommentátorok, akik kevesebb súlyt helyeznek az irodalmi problémákra, a páli eredet mellett foglalnak állást, amit Egyházaik hagyománya támaszt alá.

Nyugaton a helyzet különbözött. A levél ismert volt már az I. század végétől, mivel Római Szent Kelemen a Korintusiakhoz intézett levelében nyilvánvalóan felhasználja, de csak bizonyos tartózkodással fogadták el. A páli hitelességet érintő kétségek előidéztek bizonytalanságokat a levél sugalmazott voltának értékével kapcsolatban. Az egyes szekták általi felhasználása még fokozta a gyanút.

Az Ariánusok érvet merítettek a Zsid.3,2-ből, annak állítására, hogy az Ige teremtmény. Mindez azt eredményezte, hogy a IV. század végén a levelet nem olvasták az Egyházakban.

Szent Jeromos megállapítja a maga részéről, hogy a Rómaiak nem tulajdonítják Pálnak a Zsidókhoz írt levelet, ő maga a szerzőség kérdésének csak másodlagos jelentőséget tulajdonított, a görög Egyházak hagyománya, akik mindig is tanúsították, hogy ez az írás a sugalmazott Írások részét képezi, az ő szemében döntő garanciát jelentett.

Szent Ágostonnak is ez volt a véleménye. A "Kánoni Iratok" IV. században megállapított lajstroma véget vetettek a bizonytalanságoknak, kifejezetten megemlítve a Zsidókhoz írt levelet. Mivel azonban azt Szent Pál levelei közé sorolja be, valószínűleg arra az eredményre jutottak, hogy előnybe részesítsék azt az irányzatot, ami a páli hitelességet fogadja el.

Luther: a viták újra megindultak a Reformáció idején. Ennek visszhangját megtalálhatjuk Luthernek 1517-1518-ban - Wittenbergi manifesztumának évében - e levélhez írt kommentárjában. Úgy magyarázza a szöveget, mint ami az Apostoltól származik, még a páli alapvető tant is felfedezi benne: *"Ebben a levélben a kegyelmet dicsőíti a törvény szerinti emberi igazság göggyével szemben"*. De kiemel egy mondatot, a Zsid 2,3-at, ahol a szerző azok közé sorolja magát, akik az evangéliumot a tanítványok közvetítésével kapták meg, ez szerinte "igen erős érv" annak megmutatására, hogy a levél nem Páltól származik.

Néhány évvel később, amikor az Újszövetség fordítását mutatja be, Luther leszögezi álláspontját: a levél nem Pál műve, sem semelyik apostolé. De néhány rész, szerinte, nehézségeket okoz: a levél tagadja a megtérés lehetőségét azok számára, akik a keresztség után újra bűnbeestek (6,4-6, 10,26, 12,17). Luther ekkor azt a véleményét fejezi ki, hogy a levél összetett mű.

Kálvin a maga részéről nem nyilvánít semmiféle kétséget. A Zsidókhoz írt levélre kijelenti, hogy vitathatatlanul részét képezi az apostoli írásoknak és a Sátán mesterkedésének tulajdonítja, hogy a levél tekintélyét régebben kikezdheték. De nem tekinti azért Pál művének.

A protestáns bibliamagyarázat későbbiekben bizonyos eltérést mutat fel a véleményekben. A XVII. században a páli hitelesség tanát újra elfogadták, majdnem egyöntetűen. Majd ellenkező tan lépett előtérbe.

A hitelesség kérdése

Valóban, számos érv szól a páli hitelesség ellen. A Zsidó levél általános modora egyáltalában nem felel meg Pál apostol temperamentumának. Stílusa túlságosan nyugodt, szerkezete túl szabályos, a szerző személyisége túlságosan háttérben marad (lásd 2,3).

Fel lehet továbbá fedezni számtalan különbséget a szóhasználatban, a felhasznált fordulatokban. Nem találhatjuk meg a Zsidó levélben a "Krisztus Jézus" elnevezést, vagy a "Krisztusban" kifejezést, ami pedig oly gyakori Pálnál.

Az Ószövetségből vett idézeteket soha nem vezeti be, mint "az Írásokat" ("írva van", "az Írás azt mondja"), hanem mindig, mint "szavakat" ("azt mondja").

A szerző gyakran beszél Krisztusnak mennyei trónra emeléséről, de csak egyszer feltámadásáról a halottak közül (13,20), de még akkor sem használ szokásos megfogalmazást.

Az ő Krisztus papi bemutatása egyedülálló az Újszövetségben. Röviden, olyasvalakivel állunk szemben, akinek személyisége erősen különbözik Pálétól.

Rokon vonások

Krisztus kínhalálát önkéntes engedelmesség szempontja szerint tárja elénk, a Zsid. 5,8 és 10,9 versben, ugyanúgy, mint Fil 2,8 és Róm 5,19,-ben.

A régi törvény hatástalanságát és annak eltörlését a Zsid. 7,11-19 és 10,1-10-ben olyan hévvel bizonyítja, ami semmivel sem marad mögötte a Gal 3,21-25 vagy a Róm 4,15, 5,20 szövegeiben található részletektől.

Ellenkező nézőpontból tekintve, a páli levelekben találhatjuk (1 Kor 5,7, Róm 3,25 és főleg Ef 5,2) a Zsidókhoz írt levél alapvető témájához a legtisztább érintkezési pontokat. A Gal 2,20 és Ef 5,2.25 verseket összehasonlítva jól megmutatkozik hogy a megváltás áldozati és a főpapi jellegét hogyan világította meg fokozatosan Pál szövegeiben.

Végül nem egy rokon vonást lehet felfedezni a Zsidó levél és a fogságban írt levelek krisztológiája között, a Fiú Isten képmása, felemelése az angyalok fölé, a Név, amit elnyer áldozata következtében. Csupa lényeges megállapítás, amik ellenkeznek a keleti hagyománynak véleményével a levél "páli" eredetére vonatkozóan. Hihetjük azt, hogy a Zsidó levelet Pál egy társa állította össze.

A szerző nevének pontos megállapítására nem lehet vállalkozni. Már az ősi hagyomány is több feltételezés között ingadozott: felvetődik Lukács, Római Szent Kelemen, vagy Barnabás neve. De egyikük szerzőségének megállapítására sem áll rendelkezésre elég tény.

Apollo: ezért a mai kor kutatói egyéb neveket kerestek. A leginkább hihető kétségkívül Luthernek köszönhető, aki előtérbe helyezi Apollo nevét: zsidó eredetű,

De az ősi hagyomány teljes hiánya e tárgyban és Apollo más művével való összehasonlítás lehetőségének hiánya ezt a szerzősége vonatkozó elméletet a bebizonyíthatatlan feltételezések körébe sorolja. Végül is bele kell törődni, hogy a szerző neve ismeretlen számunkra.

Mi volt a könyv megírásának eredeti célja?

A Krisztusban való hit elmélyítése.

A Zsidókhoz írt levél valóban tájékoztatlan és elbátortalanodással fenyegetett keresztényekhez szól. A legvalóságosabb gyógszert nyújtja erre a bajra: nem határozatlan erkölcsi buzdításokat nyújt, hanem komoly erőfeszítést fejt ki a Krisztusban való hit elmélyítésére.

Tartalmi áttekintés

Irodalmi műfaja: levél, vagy szónoklat?

A levélnek a műfaja is vitára ad okot. Általában levélnek nevezik, de a Zsidó levél nem kezdődik úgy, mint egy levél, amire lehet mondani, hogy az apostoli kezdőforma elveszett, vagy kihagyták: tény az, hogy az első szakasz nagyszerű kezdésnek felel meg, de ez nem levél kezdete, ez egy szónoklat bevezetése.

Zsid.1,1-4.

Miután régen sokszor és sokféleképpen szólt Isten az atyákhoz a próféták által, ezekben a végső időkben a Fiú által szólt hozzánk, akit örökösévé tett mindennek, aki által a világot teremtette. Ő Isten dicsőségének a kisugárzása és lényének képmása, aki hatalmas szavával hordozza a mindenséget, aki miután minket bűneinktől megtisztított, a mennyei Felség jobbára ült. Annyival feljebbvaló az angyaloknál, amennyivel különb nevet örökölt náluk.

A teljes szerkesztés ugyancsak beszéd jellegét mutatja. A szerző soha nem mondja azt, hogy ír, hanem mindig azt, hogy beszél (2,5; 5,11; 6,9; 8,1; 9,5; 11,32). A teljes irat nem tartalmaz semmiféle kifejezetten levélszerű elemet.

A legutolsó versekhez érve változik meg a hang: 13,22-25 egy levél befejezése, találhatunk itt néhány szavas hírt, amit máshol lakó személyeknek küld, ezután következnek a szokásos üdvözlések és egy kívánság.

Mindez arra vezet, hogy megkülönböztessünk a birtokunkban lévő iratban egyrészt egy szóban elmondandó szónoklatot (1,1-13,21), másrészt egy rövid levelet, amit hozzá kapcsolnak (13,22-25). Elképzelhető, hogy a szónoklat elhangozhatott a hívők gyülekezete előtt, egy vagy több helyiségben.

Ezen túlmenően elküldésre került más keresztényekhez, akikhez ez alkalomból néhány szavas hírt és üdvözlést intéztek. Nem lehetetlen, hogy a szónoklat és a rövid levél két különböző kéztől származik.

Címzettek

Az irat nem tartalmaz semmiféle pontos megjelölést a címzettek vonatkozásán. A cím "Zsidókhöz" nem képezi a szöveg részét, régi eredetű, de minden valószínűség szerint akkor választották, amikor az iratot több más levél gyűjteményébe akarták beilleszteni. Értelme nem teljesen világos. Az ősi kommentátorok ebből azt következtették, hogy a címzettek zsidó eredetűek voltak, akik Palesztinában laktak és héberül beszéltek.

Ez a szemlélet már nem fogadható el, mivel ma már mindenki elfogadja, hogy a levél görög nyelvén semmi sem vall görögre való fordításra. A környezet, ahol kidolgozásra került igen sok befolyásra reagált érzékenyen.

Keresztény közösségekhez címezték, amik nem újabb alapítások (5,12, 13,7), de azért nem nyúlik vissza eredetük a palesztinai Egyház első idejére (lásd 2,3). A kezdeti lelkesedést (6,10, 10,32-34) bizonyos lanyhulás követte (5,11, 10,25, 12,3). Az újabb nehézségek kilátása az elbátortalanodás kísértését idézi elő (10,35-36, 12,4,7,).

Körülmények és dátum

A levéljellegű befejezés konkrét körülményekre utal, de olyan talányos módon, hogy nem vagyunk képesek azt elhelyezni az időben és térben. Hol és mikor szabadult Timóteus? Honnan szabadult? Nem tudjuk.

Az "itáliai testvérek" említése nem hoz számunkra világosságot, mivel nem tudhatjuk, hogy ezek az emberek hol tartózkodtak a rövid levél megírásakor, és az a tény, hogy a címzettek ismertek bizonyos itáliai testvéreket természetesen nem elég személyük megállapításához.

A megírás dátumát szintén igen különböző módon lehet elképzelni. Néhány kommentátor, megfigyelve bizonyos archaikus formájú megfogalmazást, a levelet igen korai időre helyezi, Pál nagy levelei elé. Mások a levél megszerkesztését későbbre helyezik, egészen az I. század végére, sőt még azon túl.

Felépítés

Pontosabb tanulmányozás megvilágítja az összeállítás igen határozott technikáját, amelynek módszere ("beszúrások", "zárójeles kifejezések" szimmetrikus szerkezetek) bibliai irodalmi hagyományokhoz kapcsolódik.

Megfigyelhetünk így a bevezetés és az ima között egy a szerző által bejelentett egymást követő öt részes struktúrát.

Az **első részben** (1,5-2,18), a szerző szándéka meghatározni Krisztus "Nevét", azaz meghatározza Krisztus helyzetét Istennel kapcsolatban (1,5-14) és az emberekkel kapcsolatban (2,5-18). Erre a célra összehasonlítást végez az angyalok helyzetével. Ez a kifejtés Krisztus főpapságának állításába torkollik (2,17).

A **második részben** (3,1-5,10) bemutatja minden papság két alapvető vonásának Krisztusban való megvalósulását: Krisztus hűséges Istenhez (3,1-6) és szolidáris az emberekkel (4,15-5,10), helyzete egyszerre hasonlítható össze Mózesével (3,2) és Áronéval (5,4). E közé a két összehasonlítás közé a szerző egy hosszú buzdítást szúr be a keresztény hívők számára (3,7-4,14).

A **harmadik rész** (5,11-10,39) a tant teljességében fejezi ki, mivel Krisztus papságának sajátos vonásait világítja meg: Krisztus újfajta, magasabb rendű pap (7,1-28), személyes áldozata merőben különbözik a régi rítusoktól és utat nyitott a valóságos szentélybe (8,1-9,28), ténylegesen megszerezte nekünk a bűnök bocsánatát (10,1-18).

Ez az áldozat véget vet a régi papságnak, a régi törvénynek, a régi Szövetségnek. Ez a rész lényegesebb, mint a többi, ezért bevezetéssel (5,11-6,20) és befejezéssel (10,19-39) van ellátva.

A **negyedik rész** (11,1-12,13) a lelki élet két alapvető szempontjára mutat rá: a régiek példáján alapuló hitre (11,1-40) és a szükséges kitartásra (12,1-13).

Végül az **utolsó rész** (12,14-13,18) felvázolja a keresztény élet képét, buzdítva a keresztényeket, hogy bátran induljanak meg a szentség és békesség útján.

A levél üzenete

Krisztus papsága

Könnyű észlelni, hogy a Zsidókhoz írt levél tanításbeli tartalma mindenekelőtt Krisztus „titkát” főpapságának bemutatásával kívánja megvilágítani. A Zsidó levél ténylegesen az Újszövetség egyetlen írása, amelyik Krisztust papi és főpapi címekkel illeti.

Jézus nem tartozott a papi rendbe és sohasem tartott igényt papi méltóságra. Jézus halála úgy tűnik fel, mint törvényes büntetés, megszegyenítő bírósági aktus, ami kirekeszti Isten népéből, pedig az áldozat egy dicsőítő rituális aktus, ami egyesít Istennel.

A kínszenvedése következtében megdicsőült Krisztusban ismeri fel a papság tökéletes beteljesedését: Isten Fia és az emberek testvére, a megdicsőült Krisztus biztosítja az emberek számára Istenhez jutásukat, tehát főpap.

Melkhisédek szerinti papság: papsága Áron papságának utódja (5,4-5), de felülmúlva őt: a 110 zoltár tanúságtétele szerint. Isten újfajta papot akart támasztani "Melkizedek rendje szerint" (7,1-28).

Krisztus halála és megdicsőülése valóságos áldozat, azt kell mondanunk: *az egyetlen áldozat*, amelyik helyettesíti az összes régi áldozatot. Azok valóban földi szintre korlátozódnak, hagyományos gesztusok, amik nem tudták mélyebben megtisztítani a lelkiismeretet (9,9, 10,1-4), sem felemelni az embert Istenhez.

Krisztus halála ezzel szemben személyes, tökéletes áldozati ajándék (9,14), felöleli az embert teljes egészében és teljesen alárendeli Isten akaratának (5,8; 10,9-10). Ugyanakkor megújítja teljes egészében és bensőséges viszonyba helyezi Istennel.

Halála által Krisztus mennyei pappá vált.

Zsid.9,24.

Mert nem emberkéz alkotta szentélybe, az igazi képmásába ment be Krisztus, hanem magába a mennybe, hogy most megjelenjen az Isten színe előtt értünk.

Véghezvitte a bűnöktől való megtisztulást és egy új és örök szövetséget hozott létre (9,15; 13,20). Vére szabad utat nyitott nekünk Isten felé

Zsid.10,19.

Mivel pedig, atyámfiai, teljes bizalmunk van a szentélybe való bemenetelhez Jézus Krisztus vére által.

Mindez egy isteni mű, Isten ajándéka az embereknek, mivel Isten maga valósította meg Fiában az embernek ezt a gyökeres megváltozását.

Zsid.2,10.

Mert az volt méltó Istenhez, akiért van a mindenség, és aki által van a mindenség, hogy őt, aki számtalan fiát vezet dicsőségre, üdvösségük fejedelmét szenvedések által tegye tökéletessé.

A „keresztény állapotot” mindenekelőtt Istennel papi vonatkozásban való helyzetét határozza meg. Aminek a régi, Engesztelés napi áldozatok csak előképe volt, „gyenge próbálkozások” formájában (Zsid. 9,9; 10,1), az Krisztus egyetlen áldozatában teljes valósággá vált.

"Főpapunk van" (8,1; 4,14-15, 10,21), tökéletes főpap, aki mindnyájunkért behatolt az igazi szentélybe (9,12) és aki mostantól kezdve Istennél képvisel minket (7,25; 9,24).

Megnyitotta nekünk az utat, őt követve meghívtak vagyunk Istent teljes bizalommal megközelíteni (4,16; 7,19; 10,22). A bűn el van törölve (9,26; 10,12), az ellenség le van győzve (2,14), a végleges szabadítás meg van nyerve (2,15; 9,12).

A keresztények mostantól részesei az eljövendő világ javainak (6,4-5), az örök királyság birtokosai lesznek (12,28). Számukra már megkezdődött az új korszak (1,2; 9,26).

Ez nem azt jelenti, hogy már megérkeztek a célba. Mennyei elhivatottságuk (3,1) még nem teljesezett be egészen.

Létük továbbra is a földi világban folyik le, ahol nincsen maradandó lakásuk és az eljövendő haza felé törekszenek (13,14). Megváltójuknak második megjelenését várják (9,28). Észlelik annak a Napnak közelségét (10,25.37), de még nem élvezhetik teljes világosságát.

A hit fontossága

Istennel való kapcsolatuk Krisztus által valóságos és szoros, de ezt a hitben nyerik el. Mostantól csak a hit által juthatnak el Isten nyugalma országába (4,3). Ha hagyják szívükbe hatolni a hitelenséget, ez elválasztja őket Krisztustól (3,14) és Istentől (3,12; 10,38), elveszésre vannak ítélve (10,39).

A hitről szólva a szerző két meglehetősen különböző szempontot egyesít, az egyik intellektuálisabb, ez a hit tartalmát pontosítja (11,1b.3.6), a másik egzisztenciálisabb, ami a hit dinamizmusát mutatja meg és közelíti a reményhez (11,1.a.8-10, stb.). A görög és a zsidó mentalitás így egymás mellett jelenik meg.

Kitartás szükségessége: a szerző aláhúzza, hogy a megpróbáltatásnak abban a helyzetében, amiben vagyunk, hitünknek kettőzött kitartásra van szüksége (6,12; 10,36; 12,1-13). Ha Krisztus magára vette a szenvedést és az emberi halált és dicsőségének (2,9) és a mi üdvösségünknek útját ebből alakította ki (5,8-9), ez nem azért történt, hogy felmentsen minket az ezekkel való szembenézésről, hanem hogy szembenézhessünk azokkal, reménnyel eltelve (12,2-3).

Áldozatok: bár állandóan hangoztatja az egyetlen áldozatnak, Krisztus áldozatának tökéletes hatékonyságát, a szerző nem habozik a keresztény életet "áldozatok" (többes számban) felajánlásaként beállítani: 13,16).

Felszólítja a hívőket, hogy emeljenek fel Istenhez, Jézus Krisztus által, egy folyamatos "dicsérő áldozatot"(13,15), másrészt elfogadja áldozati értéknek a testvéri és szolgálattal töltött életet (13,16).

A hívők közössége: a szerző felhívja a figyelmet a keresztények közötti összetartás szükségességére: gondoskodás egymásról (3,12; 4,1,11; 10,24; 12,15), állandó érdeklődés a keresztény közösségek iránt (10,25), engedelmesség az előjárókkal szemben (13,17).

Több alkalommal értésre adja, milyen fontosságot tulajdonít az igehirdetésnek (4,2; 5,11; 13,7) és a keresztény liturgiának (6,4; 10,19-22.29; 13,10).

Valóban illúzió lenne azt gondolni, hogy Istenhez érhetünk, anélkül hogy egyesülnénk Krisztussal és testvéreivel. A Zsidókhöz írt levél, amint látjuk, a keresztény életről igen pontos és rendkívül kiegyensúlyozott képet ad.

Művének teljes terjedelme során a szerző szembeállítja az ígéreteket és azok beteljesedését, az ősi előképeket és azok megvalósulását és mindig megvilágítja a különböző kapcsolatokat, amik Isten tervének teljesezzését jellemzik.

Kifinomult érzéke van ennek a tervnek folyamatosságához, ami a két Szövetség egységét adja meg, de pontosan tudatában van a Krisztus által hozott kinyilatkoztatás újságának és végleges jellegének.

A bibliai kijelentésben milyen szerepet tölt be?

A Zsidókhöz írt levél tanításbeli tartalma mindenekelőtt Krisztus „titkát” főpapságának bemutatásával kívánja megvilágítani. A Zsidó levél ténylegesen az Újszövetség egyetlen írása, amelyik Krisztust papi és főpapi címekkel illeti. A szenvedése következtében megdicsőült Krisztusban lett meg a papság tökéletes beteljesedése.

Isten Fia és az emberek testvére, a megdicsőült Krisztus biztosítja az emberek számára Istenhez jutásukat, tehát főpap.

Hol találhatók utalások erre a könyvre más helyen a Bibliában?

Fil.2,7., Róm.8,3., Jel.14,13-16., Ef.1,20-22., 1Kor.3,1-3.

Az üdvtörténetben milyen szerepet tölt be?

A papság és a főpapság beteljesedésének bemutatása Krisztusban.

Mi a fő mondanivalója az utolsó időkben élő keresztények számára?

A Krisztusban való hit elmélyítése.

Milyen kidolgozandó házi feladatot adnál a hallgatóknak

Írj vázlatot a tavaszi és az őszi zsidó ünnepekről.